

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Uwagi o projekcie badawczym "Wiedza o języku ojczystym we współczesnej szkole"

Author: Bernadeta Niesporek-Szamburska

Citation style: Niesporek-Szamburska Bernadeta. (2012). Uwagi o projekcie badawczym "Wiedza o języku ojczystym we współczesnej szkole". W: B. Niesporek-Szamburska (red.), "Wiedza o języku i kompetencje językowe uczniów" (S. 433-436). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Bernadeta Niesporek-Szamburska

Uwagi o projekcie badawczym *Wiedza o języku ojczystym we współczesnej szkole*

Poznanie przez uczniów systemu i mechanizmów działania języka jako narzędzia komunikacji społecznej, zwierciadła kultury i wyznacznika tożsamości narodowej stanowi podstawę jego świadomego i poprawnego używania w kontaktach międzyludzkich. Tymczasem nauczyciele i dydaktycy coraz częściej sygnalizują, że wciąż wzrasta grupa uczniów mających kłopoty z „weralizowaniem swoich myśli, uczuć, spostrzeżeń, z posługiwaniem się językiem ogólnopolskim”.

Badania cząstkowe podejmowane w różnych ośrodkach akademickich w Polsce potwierdzają, że poziom poprawności i świadomości językowej uczniów z roku na rok się obniża. A jednak po reformie edukacji w 1998 roku nie przeprowadzono szeroko zakrojonych badań nad świadomością językową i stanem wiedzy o języku współczesnej młodzieży. Rzetelne badania nie poprzedziły także prac nad nową podstawą programową z 2008 roku. Wiedza o języku wciąż nie jest wystarczająco doprecyzowana w szkolnych dokumentach programowych ani egzekwowana w sposób funkcjonalny podczas egzaminów.

Fakty te wpłynęły na konieczność zarysowania programu zmierzającego do zweryfikowania opinii cząstkowych na temat świadomości językowej uczniów i do podjęcia ogólnopolskich prac zespołowych nad problemem wiedzy językowej w szkole oraz jej przełożeniem na umiejętności uczniów. W związku z tym, w nawiązaniu do przeprowadzonych już badań, międzyuczelniany zespół badawczy pod moim kierunkiem — w składzie: prof. UŚ. dr hab. Helena Synowiec (UŚ), prof. dr hab. Krystyna Gąsiorek (UP w Krakowie), dr Danuta Krzyżyk (UŚ), dr Olga Przyby-

la (UŚ), dr Ewa Ogłóza (UŚ), mgr Anna Guzy (UŚ) i mgr Krystyna Orzeł – w ramach projektu badawczego *Wiedza o języku ojczystym we współczesnej szkole* (2009–2012) zaplanował i rozpoczął opracowywanie następujących problemów:

1. Określenie zasobu i zakresu zagadnień z nauki o języku, zawartego w dokumentach programowych (w nowej podstawie i programach) oraz w wybranych podręcznikach dla szkół podstawowych i gimnazjalnych (zwłaszcza tych najnowszych), pod kątem miejsca i rangi, jaką wyznacza się tam wspomnianym zagadnieniom. Istotne wydaje się skonfrontowanie wyników analizy z ustaleniami publikacji *Wiedza o języku w reformowanej szkole*. W tym celu autorzy projektu analizują dokumenty programowe oraz wybrane podręczniki, zwracając uwagę na przekazywaną wiedzę, słownictwo terminologiczne, sposób jego wyjaśnienia i ich na korelację z ćwiczeniami językowymi (w podręcznikach).
2. Ustalenie potrzeb i określenie trudności uczenia o języku w szkole. Przy współudziale studentów polonistyki przeprowadzono badania sondażowe (wywiady, ankiety z wyzyskaniem metodologii statystycznej) wśród 400 nauczycieli o zróżnicowanym stażu pracy w kilku miastach województw Polski południowej (Katowice, Rybnik, Rzeszów, Wrocław) i północnej (Szczecin, Świnoujście, Bydgoszcz). W celu poszerzenia grupy badanych nauczycieli do zbierania materiału posłużono się także ankietą umieszczoną na stronie internetowej.

W wybranych szkołach prowadzone są też bezpośrednie obserwacje uczestniczące lekcji (arkusze obserwacji lekcji) pod kątem wdrażania zagadnień językowych, ich motywowania oraz obudowywania wiedzą (m.in. pojęciami, terminami, ćwiczeniami poprawnościowymi) i jej funkcjonalnym wykorzystaniem. Dodatkowo w kilkudziesięciu szkołach podstawowych i gimnazjalnych zebrano (w ciągu roku szkolnego) i częściowo poddano analizie tematy lekcji z kształcenia językowego. Określa się także częstotliwość ich występowania.

3. Ustalenie stanu wiedzy językowej, którą przyswoili sobie uczniowie kończący szkołę podstawową i gimnazjum. W tym zakresie analizie poddawane są wypowiedzi pisemne uczniów (także wypowiedzi wyekscerpowane z arkuszy egzaminów końcowych), zadania językowe oraz sprawdziany klasowe, uwzględniające praktyczne wykorzystanie wiedzy oraz badające sprawność językową. Z myślą o uczniach skonstruowano także test czytania ze zrozumieniem oparty na popularnym tekście o języku (K. Staniewska *Zakazane słowo*). Badania wśród uczniów są prowadzone w Polsce południowej (Katowice, Rybnik, Rzeszów, Wrocław) i północnej (Bydgoszcz, Szczecin, Świnoujście). Objęły one prace pisemne i sprawdziany około 1 500 uczniów.

4. Przewidziany jest też opis deficytów z zakresu wiedzy o języku i braków w umiejętnościach językowych współczesnej młodzieży wraz ze wskazaniem przyczyn tych trudności, by lepiej uzasadnić dotychczasowe argumenty za koniecznością rozszerzenia dotychczasowego wymiaru uczenia o języku ojczystym w szkole.

W celu możliwie pełnego rozpoznania przedstawionych problemów do badań włączono fragmentowe opracowania w pracach magisterskich omawiających m.in.: zagadnienia wiedzy i umiejętności w zakresie fleksji, składni oraz słowotwórstwa, a także frazeologii w szkole, sposobu definiowania pojęć w podręcznikach oraz w popularnych opracowaniach encyklopedyczno-słownikowych dla uczniów. Do opracowania zostanie także dołączona część badań Anny Guzy nad sprawnością językową i tekstotwórczą uczniów klas VI, stanowiąca fragment jej rozprawy doktorskiej (pt. *Kompetencja językowa uczniów a wyobraźnia i orientacja przestrzenna*). Wszystkie te prace zostaną udokumentowane w aneksach i poparte zestawieniami statystycznymi oraz wykresami.

Poszerzeniu badań własnych, a także zapoznaniu się z opiniami innych badaczy służyła konferencja *Wiedza o języku i kompetencje językowe uczniów*, pomyślana jako merytoryczne wzbogacenie części badań własnych o badania prowadzone w innych regionach Polski, dotyczące podobnych problemów, a także o badania i opinie dotyczące świadomości językowej we współczesnym społeczeństwie. Jako organizatorzy, doceniamy duże znaczenie praktyczne przedstawianych na konferencji artykułów, przywołujących dodatkowe argumenty uzasadniające konieczność wzbogacenia treści kształcenia językowego w dokumentach programowych i w pomocach dydaktycznych (podręcznikach).

Z tego punktu widzenia projekt badawczy — oprócz znaczenia teoretycznego (poznawczego), tj. zbadania gromadzenia wiedzy językowej w szkole oraz ustalenia deficytów czy niespójności funkcjonujących w niej pojęć i terminów językoznawczych — ma duże znaczenie dydaktyczne. Może się stać podstawą zmiany utrwalonych w praktyce polonistycznej stereotypowych form uczenia o języku oraz bodźcem do poszukiwań form wielostronnej motywacji do poznawania języka i funkcjonalnego nauczania gramatyki.

Ostatnim etapem projektu będzie podsumowanie w postaci syntetycznego ujęcia adresowanego do Ministerstwa Edukacji Narodowej, a także do autorów programów i podręczników (wydawców), z zarysowanymi kierunkami modyfikacji wkładu programowego i jego dydaktycznego opracowania. Autorzy projektu mają nadzieję, że konkluzje z badań przyczynią się do docenienia roli wiedzy o języku i budowania świadomości językowej uczniów oraz umacniania jej roli w edukacji polonistycznej,

a jako takie — będą stanowić podstawę opracowań związanych z funkcjonalnym uczeniem o języku oraz z rolą czynników motywacyjnych w kształceniu językowym. Znaczna część konkluzji, a także dydaktycznych opracowań zaprezentowanych w czasie konferencji znalazła się w niniejszej publikacji; całościowo zaś zostanie przedstawiona w merytorycznym sprawozdaniu kończącym badania.

Bernadeta Niesporek-Szamburska

Remarks on the research project entitled
Knowledge of native language at contemporary school

S u m m a r y

The announcement describes the aims, issues and research procedures approved for the realization of the project. The aims of the project were description, analysis and evaluation of language teaching in programme documents (the new *National curriculum* and school curricula) as well as in chosen textbooks for primary school and junior high school. Also the research problems were set among which the most important were: estimating the state of language knowledge acquired by graduating pupils, needs and difficulties of teaching language at school. Statistical methodology was used in the research which were based on a survey results. The last stage of the project is working out a synthesis comprising useful conclusions with description of present teenagers' language knowledge and skills deficiencies addressed to MEN (Ministry of National Education) and to authors of curricula and textbooks.

Бернадета Неспорек-Шамбурска

К вопросу об исследовательском проекте
Знания о родном языке в современной школе

Р е з ю м е

В статье описывается цель, проблемы и исследовательские процедуры, принятые для осуществления в проекте. Его целью является описание, анализ и оценка науки о языке в программных документах (в новых основах и программе), а также в избранных учебниках для шестилетних школ и для последующего этапа обучения — трехлетних гимназий. Указаны также исследовательские проблемы, из которых самые важные, это: установление состояния знаний о языке, которые усвоили ученики, заканчивающие шестилетнюю школу и гимназию, установление потребностей и трудностей обучения языку в школе. Для исследований использована статистическая методология, опирающаяся на результаты проведенного анкетирования. Последним этапом проекта является разработка синтезирующего подхода, включающего описание дефицита в области знаний о языке и языковых умений современной молодежи, адресованного Министерству народного образования Польши, а также авторам программ и учебников.